

**ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»**

ЯРОВА ЛІЛІАНА ВІКТОРІВНА

УДК 316.4.063.4 (477)

**СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ
ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ**

23.00.02 - політичні інститути та процеси

АВТОРЕФЕРАТ

**дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора політичних наук**

АГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Однією з найважливіших тенденцій сучасних міжнародних відносин є інтеграційні процеси, покликані суттєво змінити політичну картину світу. Розбудова єдиної Європи засвідчує їх складність і неоднозначність.

Для України європейська інтеграція є зовнішньополітичним пріоритетом. Такий вибір на користь розвитку європейської цивілізації передбачає впровадження європейських соціальних стандартів, європейських підходів до проблем взаємовідносин бізнесу і влади, бізнесу і суспільства. Відтак необхідно здійснити кардинальні соціальні і політичні реформи, які в майбутньому дозволять Україні увійти до складу Європейського Союзу.

Означені реформи мають бути зорієнтовані на конкретні цілі. Однією з них є соціальна політика України, яка передбачатиме формування і забезпечення умов життя населення на рівні сучасних соціальних стандартів Європейського Союзу. Це, в свою чергу, вимагатиме нагального вирішення найважливіших стратегічних завдань щодо стабілізації соціально-економічного розвитку України, розробки ефективних заходів щодо соціального захисту населення, консолідації центральних і регіональних органів управління для їх практичної реалізації. Крім того, необхідно враховувати, що в останні десятиліття одним з важливих чинників діяльності влади, основним порівняльним показником розвитку країни стає рівень життя населення.

Невдоволеність населення ситуацією, що склалася в соціальній сфері, актуалізує проблему пошуку оптимальної для України соціальної моделі. У результаті нагальної відповіді потребують запитання: яке місце відводиться соціальній політиці серед пріоритетів української держави? Які першочергові заходи має здійснити держава в цьому напрямі?

У зв'язку з вищезазначеним, актуальною для української політичної науки стає розробка концепції нової соціальної політики, здатної привнести в суспільство необхідну мотиваційну енергію людського чинника. Це вкрай необхідно за умов, коли країна має вирішувати важкі проблеми, пов'язані з соціально-політичним реформуванням, європейською інтеграцією тощо.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрямок дослідження пов'язаний з розробкою планової наукової теми «Трансформаційний процес в Україні: основні проблеми та умови їх вирішення» (№ держреєстрації 0109U000215), що здійснюється кафедрою політичних наук Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», одним з виконавців якої є дисертант.

Мета дисертаційного дослідження полягає у виявленні пріоритетних завдань соціальної політики як стратегічного напрямку європейської інтеграції України та способів їх вирішення.

Досягнення поставленої мети передбачає реалізацію таких завдань:

- проаналізувати ступінь розробленості сучасних проблем соціальної сфери та євроінтеграції в наукових дослідженнях вітчизняних і зарубіжних учених;
- уточнити і вдосконалити понятійний апарат дослідження соціальної політики в контексті європейської інтеграції;
- розглянути еволюцію європейської соціальної політики крізь призму її інституціоналізації;
- проаналізувати механізми надання суспільних благ в європейських країнах;
- виявити особливості європейських моделей соціального захисту;
- розглянути перспективи європейської інтеграції України з точки зору стимулювання процесів реформування соціальної сфери;
- з'ясувати шляхи адаптації соціальної політики України до стандартів Європейського Союзу;
- визначити основні напрями реформування соціальної сфери в Україні;
- розглянути способи гармонізації соціальних стандартів України і європейських соціальних стандартів;
- проаналізувати закономірності і особливості розвитку соціального діалогу в Україні в умовах перехідної економіки, визначити напрями вдосконалення механізму регулювання соціально-трудових відносин відповідно до принципів Міжнародної організації праці (МОП);
- розробити українську модель соціального діалогу в контексті європейського досвіду;
- розкрити цілі і засоби соціальної політики сучасного підприємства.

Об'єкт дослідження – пріоритетні напрями інтеграції України в Європейський Союз.

Предмет дослідження – соціальна політика як чинник забезпечення європейської інтеграції України.

Методи дослідження. Метод системного аналізу дав можливість розглянути процес реформування соціальної сфери України в теоретичному і практичному контексті загальних соціально-політичних проблем європейської інтеграції України. Структурно-функціональний аналіз дозволив розглянути соціальну політику як систему із складною структурою, кожен елемент якої має певне призначення і вирішує певні завдання, внаслідок чого підвищується ефективність виконання соціальних функцій держави. Застосування інституційного підходу дозволило розглянути ефективність тих політичних і соціальних інститутів, за допомогою яких реалізується соціальна політика (державна, структури громадянського суспільства). У результаті порівняльного аналізу моделей соціальної політики окремих країн Західної Європи, були виявлені специфічні ознаки європейської соціальної моделі, загальні для більшості країн регіону. Критично-діалектичний метод було спрямовано на критичний аналіз концепцій соціальної політики, виявлення її внутрішніх протиріч, конкуруючих ідей, ціннісних орієнтацій.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертаційна робота є першим в Україні комплексним дослідженням соціальної політики як чинника європейської інтеграції України.

Вперше:

Запропоновано новий теоретико-методологічний підхід до визначення можливостей розвитку соціальної держави в сучасному українському суспільстві, суть якого полягає у поєднанні понять «соціальна держава» і «соціальний менеджмент» на практиці соціального забезпечення і захисту. За нових історичних умов – розвитку глобального ринку – соціальна відповідальність держави пов'язується з наданням населенню певних, законодавчо закріплених соціальних благ – гарантованого соціального мінімуму.

Розроблено концепцію соціальної політики, яка є виваженою системою пріоритетів, поетапного вирішення соціальних проблем, ефективного використання наявних ресурсів, узгодження зобов'язань держави і реальних можливостей економіки. Проте останнє не означає, що мова повинна йти про збільшення соціальних витрат. В умовах кризи найважливішим завданням стає підвищення ефективності використання ресурсів, спрямованих на соціальні потреби. Соціальна сфера є не лише сферою кінцевого споживання. З досвіду розвинених країн зроблено висновок про те, що ефективна соціальна політика є важливою умовою підвищення продуктивності праці та ефективності використання трудових ресурсів, забезпечення стабільного зростання економіки в цілому.

Обґрунтовано, що метою соціальної політики європейських країн є розробка і вжиття заходів, протидіючих масштабним соціальним конфліктам і конфронтації. У цьому виявляється прагнення суспільства дати адекватну відповідь на виклики ХХІ століття, одним з яких стала світова економічна криза. Відповідь громадянського суспільства полягає в тому, що відповідальність за успіх економічних і соціальних трансформацій, забезпечення соціальної безпеки і стабільності покладається рівною мірою на державу, бізнес і неурядові організації (громадянське суспільство в цілому і окремих громадян зокрема). Для цього необхідно активно використовувати компроміси і політику соціального партнерства із залученням інститутів громадянського суспільства.

Показано, що перспектива прийняття в європейську спільноту була важливим чинником успішного розвитку країн Центральної Європи і Балтії в 90-х роках ХХ ст., для яких мета вступу у в ЄС стала однією з рушійних сил швидкої трансформації цих посттоталітарних держав в економічно і політично ліберальні демократії. Обґрунтовано, що для України перспектива прийняття в ЄС (офіційне підтвердження такої можливості) також має стати стимулом для подальших реформ економіки, державного апарату, соціальної, освітньої систем тощо.

Встановлено, що досягнення європейського рівня демократії, соціально-економічних стандартів, захисту прав і свобод людини відповідає національним інтересам країни і має стати головним пріоритетом реалізації державної політики України. Тому необхідно скористатися шансом здійснення реформ, які відкриють Україні шлях наближення до ЄС. В той же час членство в ЄС не повинно виявитися самоціллю. Якщо Україна досягне європейських економічних стандартів, то вона – незалежно від можливості вступу до ЄС – сама зможе успішно господарювати в XXI столітті. Враховуючи реальну ситуацію, мова повинна йти про взаємовигідне розширення партнерських відносин з ЄС в різних сферах, пошук, ініціювання та реалізацію спільних проектів, поступове наближення України до рівня європейських стандартів.

На підставі аналізу сучасної політичної практики продемонстровано, що реальної альтернативи тій соціальній політиці, яку здійснюють сучасні уряди, спираючись на ринкову економіку, і тим інститутам, які забезпечують нормальні умови існування і праці трудящих, власне, немає. Отже, адекватним сучасній дійсності є таке розуміння економічної демократії, яке зводиться до забезпечення соціально оптимальної нормативності ринкової економіки, включаючи виробничу демократію, дотримання трудового законодавства і колективно-договірних відносин.

Розроблено українську модель соціального діалогу, яка розкриває:

1) специфіку стану, ролі і форм діяльності кожного з суб'єктів системи соціального діалогу: держави (висока роль як основного суб'єкта у формуванні соціальної політики, як виразника, представника і захисника інтересів суспільства в цілому); об'єднань українських працедавців (недостатня структурованість, низька соціальна відповідальність); професійних спілок (з одного боку, їх відносно висока чисельність, повніше, ніж в інших країнах, представництво прав і інтересів працівників, з іншого – все ще існуюча залежність профспілок від працедавців, особливо на рівні підприємств);

2) специфіку українського досвіду, що полягає в розширювальному тлумаченні сфер суспільних відносин, що регулюються на засадах соціального діалогу: це не лише соціально-трудова, але і пов'язані з ними економічні і політичні відносини;

3) недостатнє законодавче забезпечення української практики соціального діалогу.

Доведено, що українська модель соціального діалогу ґрунтується на: загальних закономірностях і загальних принципах соціального партнерства, властивих цьому феномену, незалежно від країни; міжнародних правових нормах регулювання соціально-трудова відносин; раціональному використанні світового досвіду становлення і розвитку соціального партнерства в українській практиці з обов'язковим урахуванням української специфіки; урахуванні нових факторів і явищ, які привносять в практику соціального діалогу своєрідний вітчизняний досвід.

Обґрунтовано, що основна проблема українських підприємств полягає в ціннісному протиріччі радянського минулого і ринкового сьогодення. За таких обставин соціальна відповідальність відіграє роль адаптаційного механізму, що дає можливість колишнім радянським підприємствам пристосовуватися до ринкових умов.

Уточнено:

що найбільш характерними ознаками соціальної політики України є централізація, формалізація, а останнім часом значна її політизація. Причому, саме політичний аспект соціальних проблем знижує їх ефективність. Політична нестабільність перешкоджає проведенню необхідних структурних реформ, які дійсно зорієнтовані на реальне підвищення рівня добробуту населення;

що умови і потреби розвитку соціальної держави та економіки інноваційного типу вимагають впровадження нових принципів формування соціальної політики, усвідомлення її нової ролі в забезпеченні соціальної динаміки. Запропоновано новий підхід до визначення співвідношення соціальної політики та економічної політики. На відміну від концепцій, що представляють соціальну політику як похідну від економічної (сприйняття людини лише як працівника), пропонується (враховуючи, що в соціальній державі людина є головною цінністю) економічну політику розглядати як складову соціальної політики;

зростаючу роль зовнішньої політики в соціальних перетвореннях, оскільки процес розширення Європейського Союзу є суттєвим каталізатором для політичних і соціально-економічних реформ у країнах, які прагнуть стати членами ЄС. Ефективній політиці, результати якої безпосередньо відбиваються на якості життя, може сприяти і більш широка підтримка ініціатив ЄС громадською думкою, і підвищення значущості ідентифікації з Європою в самосвідомості українських громадян.

Дістали подальшого розвитку:

принципи формування соціальних стандартів України. Саме соціальні стандарти відображають уявлення суспільства про рівень і якість життя, а сукупність таких уявлень у вигляді вимог суспільства власне і визначає стандарт життя або соціальний стандарт. Порівняльний аналіз рівня прожиткового мінімуму в Україні з рівнем соціальних стандартів більшості розвинених європейських країн засвідчив, що в Україні соціальні стандарти використовуються переважно як інструменти фінансового управління, а не як соціальні орієнтири;

аргументація, що, з метою подолання труднощів на шляху до повноправного членства в Європейському Союзі головним для українського суспільства має стати визнання європейських цінностей – парламентської демократії, чіткого розподілу владних повноважень, жорсткого відмежування влади від бізнесу, соціального ринкового господарства, дотримання прав людини як засадничих принципів соціально-політичного розвитку.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що положення і висновки дисертації створюють основу для подальшого теоретичного дослідження проблем соціальної політики як найважливішого чинника європейської інтеграції України. Використаний в дисертації фактологічний матеріал, основні теоретичні узагальнення можуть застосовуватися в науково-дослідній сфері при розробці фундаментальних досліджень у галузі політичних інститутів і процесів, соціальної політики, європейської інтеграції, в діяльності органів виконавчої влади. Основні результати дослідження можуть бути використані в навчальній роботі – при розробці і викладанні спеціальних курсів у вузах, а також окремих тем із соціології та політології, при написанні підручників з проблем соціальної політики. Висновки дисертації можуть стати у нагоді при аналізі соціально-політичної ситуації в Україні, прогнозуванні перспектив подальшого розвитку суспільства.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і висновки дисертації доповідалися і обговорювалися на міжнародних, всеукраїнських і регіональних конференціях: «Україна в системі сучасних цивілізацій: трансформація держави і громадянського суспільства» (Одеса, травень 2006 р.), «Соціально-політична взаємодія в сучасній Україні: вибір шляхів державного розвитку (Одеса, березень 2007 р.), «Інноваційні процеси економічного і соціально-культурного розвитку: вітчизняний і зарубіжний досвід» (Тернопіль, квітень 2008 р.), «Соціально-політична інтеграція: локальний, регіональний і глобальний виміри» (Одеса, жовтень 2009 р.), «Громадянський рух та становлення громадянського суспільства в Україні» (Сімферополь, жовтень 2009 р.), П'ятих курасівських читаннях «Політичний простір України: регіональні виміри (до 70-річчя І. Ф. Кураса) (Київ, жовтень 2009 р.), Міжнародній науковій конференції «Шості юридичні читання: правова культура, правова свідомість і право (Київ, квітень 2010 р.), «Ціннісний вимір політичної діяльності: теорія і практика українського суспільства» (Херсон, травень 2010 р.) та ін.

Основні положення роботи обговорювалися на засіданнях науково-методичного семінару кафедри політичних наук Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» та кафедри політології Одеської національної академії зв'язку ім. О.С. Попова.

Публікації. Основні результати дисертаційної роботи знайшли відображення у 24 наукових працях – 1 монографія, 20 наукових статей, опублікованих у наукових виданнях, затверджених ВАК України як фахові з політичних наук, 3 тезах конференцій.

Структура дисертації і послідовність викладу матеріалу визначається головною метою і основними завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів (перший і третій розділи містять по два підрозділи, другий і четвертий розділи – по три підрозділи) і висновків. Загальний обсяг

дисертації складає 350 стор. Список використаних джерел включає 513 найменувань (53 стор.).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі автор обґрунтовує актуальність дисертаційної теми, формулює мету та дослідницькі завдання, об'єкт, предмет, методологічну основу дослідження, наукову новизну, її практичне значення, розкриває зв'язок дисертації з науковими програмами і темами, апробацію результатів дослідження, структуру роботи.

У першому розділі **«Теоретико-методологічне обґрунтування соціальних проблем, що визначають європейську інтеграцію України»** автор аналізує наукові дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених, які присвячені проблемам сучасної соціальної політики, основні категорії та поняття.

У першому підрозділі *«Сучасна соціальна політика в наукових дослідженнях вітчизняних і зарубіжних учених»* автор показує ступінь наукової розробки дисертаційної теми. Теоретичні аспекти проблем соціальної держави відображені в дослідженнях російських вчених С. Алексеєва, К. Гаджиева, Б. Краснова, К. Лукашової, Т. Мационашвилі, В. Милецького, С. Перегудова, українських дослідників В. Бабкіна, В. Горбатенка, Е. Гансової, О. Іванової, П. Рабиновича, В. Селиванова, А. Сіленко, та ін. Питанням соціального захисту як фактора стабілізації життєвого рівня населення присвячені праці українських дослідників М. Багмета, В. Дерегі, О. Дороніна, О. Єрмоловської, А. Крупника, В. Руденко, Ю. Шклярського та ін. Соціальній політиці в глобальному вимірі присвячена монографія українського вченого Т. Семігиної.

Дослідженню соціального діалогу і партнерства присвячені праці: Н. Балабанової, В. Давиденка, І. Дубровського, В. Жукова, В. Пилипенко; юристів: В. Комарницького, Н. Громадської, Т. Ляшенко, О. Мірошніченко та ін.

Проблеми соціальної відповідальності бізнесу розглядалися в наукових роботах зарубіжних учених – А. Керолла, Д. Віндзора, М. Ван Марревійка, Р. Штойера, К. Девіса та ін.; українських дослідників – А. Базилюка, Р. Башняніна, Л. Безчасного, О. Беляєва, О. Білоруса, Л. Гончарука, В. Єгорова, В. Куценко, Е. Лібанової, О. Макарової, В. Матросова, С. Мірошника, С. Мочерного та ін.

Теорія і практика управління сферою соціальних послуг досліджена в роботах С. Андрєєва, Г. Балихіна, Т. Макаренка, Ю. Ольсевича, Р. Старкова, Б. Токарського, С. Шишкіна, Л. Якобсона та ін.

Проведений аналіз ступеня розробленості проблеми засвідчив, що представники різних галузей науки рівною мірою відстоюють свої права на соціальну політику. У ХХ ст. і особливо на рубежі ХХ-ХХІ ст. прискорюються процеси взаємодії, взаємопроникнення соціальної, політичної та економічної проблематики.

У другому підрозділі «Основні категорії і поняття досліджуваної проблеми» відзначається, що в політичній, соціологічній, економічній науках накопичився чималий набір визначень соціальної політики. Всі ці підходи можна класифікувати за декількома напрямками.

Перший напрям акцентує увагу дослідників на ототожненні соціального і суспільного, внаслідок чого соціальна політика розглядається як суспільні дії щодо вирішення проблем, які торкаються всього суспільства. Мета соціальної політики – сприяти досягненню цілей суспільства.

Другий напрям зачіпає проблему соціально-трудових відносин і зорієнтований на їх стабілізацію, регламентацію відносин праці і капіталу, виключення можливих екстремістських або радикальних варіантів вирішення протиріч.

Третій напрям об'єднує концепції, засновані на розгляді соціальної політики як виду суспільної діяльності, націленої, в першу чергу, на потенційно небезпечні соціальні групи – непрацевдатних, маргіналів, декласованих елементів, аби через систему державної допомоги і суспільної доброчинності забезпечити нижчим прошаркам мінімально прийнятний рівень задоволення їх потреб, добробут, і захистити тим самим забезпечені класи від їх можливої неконтрольованої реакції.

Четвертий напрям виходить з того, що соціальна політика – це, насамперед, інструмент, який пом'якшує негативні наслідки індивідуальної та соціальної нерівності через систему редистрибутивних (перерозподільчих) заходів. Як правило, дії в рамках такого підходу мають на меті утримати диференціацію доходів в безпечних межах.

П'ятий напрям ґрунтується на принципах соціальної справедливості і соціального партнерства як базових цінностей сучасного громадянського суспільства і соціальної держави.

Можна зробити висновок, що кожен з цих підходів містить певний позитивний аспект, справжня соціальна політика, що реалізується більшістю сучасних розвинених держав, включає елементи кожного з цих підходів.

У *Висновках до розділу 1* відзначається, що, не зважаючи на значну кількість публікацій і дисертаційних досліджень, у вітчизняній політичній науці проблеми соціальної політики як чинника європейської інтеграції України недостатньо вивчені. Проте є певні напрацювання у суміжних галузях. Зокрема, в полі зору вітчизняних політологів виявилися такі проблеми як: 1) соціал-демократична політика (так звана «третя дорога») і діяльність європейського соціалістичного руху; 2) соціальна держава, соціальна політика, соціальний захист; 3) перспективи європейської інтеграції України, діяльність інститутів Європейського Союзу, соціальна політика ЄС та ін.

У більшості джерел обговорюються лише окремі аспекти досліджуваної проблеми, при цьому невирішеними залишаються багато питань, а саме: недостатньо уваги приділяється порівняльному аналізу особливостей моделей соціального захисту в країнах ЄС; дослідженню механізмів надання суспільних

благ в європейських країнах та Україні; шляхи адаптації соціальної політики до стандартів ЄС як пріоритетного напрямку європейській інтеграції України; визначенню основних напрямів реформування соціальної сфери в Україні; гармонізації соціальних стандартів України і європейських соціальних стандартів тощо.

В другому розділі **«Європейська соціальна модель: сучасні тенденції та перспективи розвитку»** розглядаються еволюція європейської соціальної політики, особливості моделей соціального захисту в країнах ЄС, механізми надання суспільних благ у європейських країнах та Україні.

В першому підрозділі *«Еволюція європейської соціальної політики»* відзначається, що насправді європейська соціальна політика розпочала розвиватися у 80-х роках ХХ ст. Саме тоді правова база соціальної політики ЄС була розширена завдяки прийняттю двох важливих документів: Єдиного європейського акту 1986 р. і Хартії основних соціальних прав трудящих Співтовариства 1989 р. Якщо перший знаменував собою новий підхід до гармонізації національних законодавств і приведення їх у відповідність до європейського права, то друга, не маючи юридичної сили, позначала головні цілі соціальної політики Європейського Союзу.

Особливістю політики ЄС стала відмова від безумовного дотримання одного з головних принципів ринкової економіки – вільної конкуренції на користь регульованої конкуренції. Таке коректування ринкових механізмів і «вільного ціноутворення» в ЄС спрямоване не лише на захист соціальних завоювань, але і на підтримку малого і середнього бізнесу, деяких галузей промисловості, що страждають від структурної кризи і сільськогосподарських виробників.

Оцінюючи механізм регулювання економічних і соціальних процесів у Європейському Союзі, можна зробити висновок, що, з одного боку, в результаті інтеграції з'явився наднаціональний рівень, на який національна держава передала деякі зі своїх функцій. З іншого – розвивається субнаціональний рівень, що відображає збільшену в умовах глобалізації роль локальних акторів, – окремих адміністративних одиниць – областей, штатів, територій, земель. Результатом цих процесів стала певна трансформація функцій національної держави в економічній, соціальній, політичній сферах.

Процес розширення ЄС, розвиток міжнародних зв'язків і глобалізація в цілому ведуть до розширення діапазону дій соціальної політики, інтенсивного розвитку її зовнішнього виміру і правового оформлення її досягнень. Намір ЄС, разом з виправданим єдиним економічним простором, побудувати єдиний соціальний простір, що функціонуватиме у відповідності до чітко фіксованих юридичних норм, викликаний вимогами часу, викликами ХХІ століття.

Європейська інтеграція, глобалізація, використання технологічних інновацій, інформатизація суспільства, що заявили про себе наприкінці ХХ ст. – по-новому поставили питання про співвідношення економічних, політичних процесів і соціального розвитку. Не випадково зараз соціальну політику, разом

з екологією, називають пріоритетом XXI століття. Це відчули політичні лідери, провідні представники фінансових і промислових кіл, міжнародні організації. Саме вони виявилися ініціаторами і реалізаторами таких концепцій як Концепція стійкого розвитку і Концепція загального розвитку (КЗР), де питання економічного зростання пов'язуються з соціальним розвитком і врахуванням екологічного чинника, де разом з вимогою конкурентного порядку, підкреслюється необхідність соціальної відповідальності бізнесу і держави.

Еволюція соціальної політики ЄС демонструє не лише етапи її розвитку, але і послідовне створення правової бази, здатної забезпечити втілення цієї політики в життя.

В другому підрозділі *«Особливості моделей соціального захисту в країнах ЄС»* дисертант відзначає, на перший погляд може здатися, що в національних системах соціального захисту країн Європейського союзу більше відмінностей, ніж схожих ознак, оскільки кожна держава йшла своїм шляхом при формуванні соціальної політики. Разом з тим, можливою є їх типологізація, що допомагає краще вивчити досвід європейських країн і застосувати його в українських умовах. У науковій літературі під моделлю соціального захисту розуміють принципи організації і функціонування програм соціального забезпечення, що склалися. У країнах Європейського Союзу домінують чотири основні моделі: континентальна, англосакська, скандинавська і південно-європейська.

Обґрунтовується, що, не дивлячись на відмінності в моделях соціальної політики, країни Європейського Союзу є переважно соціально-орієнтованими державами. Їх відмінності полягають у рівні цієї «соціальності». Функція суспільного добробуту вибудовується відповідно до уявлень конкретного суспільства про справедливість і при безпосередній участі держави. Визначення її вигляду залежить від поєднання ринку і держави в економіці, тобто від того, яка концепція соціально-економічного розвитку вибрана відповідним суспільством: неоліберальна або егалітарна. Ідея своєрідного контракту, який держава укладає з суспільством в даний час, виражається в певних зобов'язаннях держави по відношенню до суспільства, що уклало з нею такий контракт. Так, в обмін на податки на користь держави, що сплачуються суспільством на постійній і регулярній основі, держава гарантує суспільству фінансування, виробництво і розподіл тих або інших соціально значимих благ. У зв'язку з цим виникає проблема конкретизації соціальних гарантій з урахуванням їх економічного наповнення.

В третьому підрозділі *«Механізми надання суспільних благ у європейських країнах та Україні»* зазначається, що істотні зміни в механізмах надання суспільних благ в європейських країнах пов'язані з розвитком різних форм співпраці держави з приватним бізнесом. Здавалося б, головною тенденцією розвитку постіндустріальної економіки був і залишається вихід держави з ряду галузей, де вона в результаті націоналізації або державного регулювання займала ключові позиції. Сильний імпульс цьому процесу дали реформи

суспільного сектора, що реалізуються впродовж останніх двох-трьох десятиліть. Проте скорочення масштабів прямої участі держави в господарському розвитку супроводжується посиленням її ролі в забезпеченні базових умов розвитку економіки – створенні і підтримці сприятливого для бізнесу клімату, розвитку матеріальної і нематеріальної інфраструктури, сфер освіти і наукових досліджень як ключових джерел зростання економіки, національного багатства, зміцнення конкурентоспроможності.

У одних країнах акцент робиться на вдосконаленні управління галуззю при вирішальній ролі держави, в інших – на активізації ринкових механізмів. Обидва ці напрями не виключають один одного: вдосконалення управління потрібне і при використанні ринкових механізмів.

Вивчаючи досвід країн ЄС, потрібно враховувати й те, що соціальні вимоги, які задовольняються в цих країнах, на даний час значно перевищують ті, які вдавалося задовольняти в умовах соціалістичної системи господарювання як з точки зору величини витрат на соціальні потреби з розрахунку на одного жителя, так і з точки зору раціональності їх використання. Не можна забувати і про те, що ресурсні потреби соціальної сфери в найближче десятиліття різко зростатимуть, і навіть в умовах розвиненої економіки посилюватимуться труднощі щодо ресурсного забезпечення соціальної сфери. Це висуває не лише більші вимоги до обсягу валового внутрішнього продукту і до рівня витрат на його виробництво, але і може породжувати необхідність певного посилення умов надання соціальної підтримки. Зазначені світові тенденції варто своєчасно враховувати і в українській практиці.

Показано, що труднощі української соціальної сфери не можна пояснювати переходом до ринку. Мова йде лише про те, що ринкові відносини не набули цивілізованого вигляду, а держава через ресурсні і організаційні чинники залишила соціальну сферу без необхідного регулювання і підтримки. Видається цілком очевидним, що орієнтація на повернення до соціальних технологій, механізмів, нормативів, що діяли в соціальній сфері за радянських часів, не могла б дати позитивного результату. Водночас порівняння нинішньої ситуації в соціальній сфері з періодом попередніх десятиліть дозволяє ще виразніше уявити собі неприйнятність сучасного стану соціальної сфери.

Вочевидь потрібна політична воля на продовження реформування, у тому числі соціальної сфери. В зв'язку з цим, особливо важливо ретельно проаналізувати нагромаджений досвід реформування для того, аби, з одного боку, внести необхідні корективи, а з іншого – не ігнорувати, а тиражувати позитивні зміни, наприклад, в системі фінансування медичних установ, функціонуванні житлово-комунального господарства тощо. Втім такий позитивний досвід можна спостерігати лише в окремих випадках на рівні місцевих громад.

Вихід з ситуації, що склалася в соціальній сфері, вбачається у формуванні української моделі соціального ринкового господарства. За даних обставин, звичайно, йдеться лише про вироблення дієвої стратегії держави на досягнення

цієї мети, яка може бути частково або повністю реалізована по мірі здійснення урядом цілеспрямованої політики.

У *Висновках до розділу 2* підсумовано, що соціальна політика країн Європейського Союзу в широкому її контексті (включаючи витрати на розвиток людського капіталу), є найважливішим чинником, що обумовлює одну з головних характеристик сучасного європейського суспільства, – низький рівень диференціації доходів, значний рівень соціальної рівності.

З розширенням Європейського Союзу (від 6 держав в 1957 до 27 – в 2007 році) паралельно збільшувався простір, що підпадає під дію соціального права. В ньому виявляються системи соціального захисту держав-членів, що дуже відрізняються одна від одної, тому доводилося боротися з національним і регіональними дисбалансами, гармонізувати їх соціальні законодавства, узгоджувати їх із соціальними стандартами, прийнятими Співтовариством.

Аналіз досліджуваної проблеми свідчить про можливі два варіанти трансформації соціальної політики. Суть першого в тому, що необхідно знижувати загальний рівень соціальних витрат, до яких суспільство буде змушено так чи інакше адаптуватися. Другий – гіпотетичний варіант – підвищення цієї норми пов'язаний у довгостроковій перспективі з можливим новим ривком у продуктивності праці за умов науково-технічної революції ХХІ століття.

Сутність процесу реформування соціальної політики в країнах Європейського Союзу на сучасному етапі передбачає серйозну модернізацію соціальної сфери.

В третьому розділі **«Європейська інтеграція як стимул для реформування соціальної сфери України»** розглядається процес адаптації соціальної політики до стандартів ЄС як пріоритетний напрям європейської інтеграції України, аналізуються основні напрями реформування соціальної сфери в Україні, гармонізація соціальних стандартів України і європейських соціальних стандартів.

В першому підрозділі *«Адаптація соціальної політики до стандартів ЄС як пріоритетний напрям європейської інтеграції України»* зазначається, що одним з пріоритетних напрямів європейській інтеграції була визначена адаптація соціальної політики України до стандартів ЄС, що означає реформування цієї сфери з активним залученням інститутів і програм ЄС, включаючи системи страхування, охорони праці, здоров'я, пенсійного забезпечення, політики зайнятості тощо. Важливим у цьому контексті став намір України ратифікувати Європейську соціальну хартію і укласти міжнародні договори про координацію систем соціального забезпечення працівників, які мають українське громадянство і працюють на території держав-членів Євросоюзу.

Те, що Україна зробила вибір на користь розвитку європейської цивілізації, означає впровадження європейських соціальних стандартів, європейських підходів до питань взаємовідносин бізнесу і влади, бізнесу і

суспільства. Таким чином, для України європейська інтеграція є зовнішньополітичним пріоритетом. Вона прагне, за прикладом держав Центральної та Східної Європи, після досягнення проміжного рівня – асоціації з Європейським Союзом, стати його повноправним членом.

Необхідно відзначити, що багато положень Хартії вже знайшли відображення в українському законодавстві. Проте, як свідчить практика, це не гарантує їх виконання. У зв'язку з цим, слід передбачити відповідальність посадових осіб, чиновників всіх рівнів за їх порушення.

Система соціальної політики України вимагає істотної адаптації до соціальних стандартів Європейського Союзу і значної модернізації. Сучасна історія пропонує нам як найбільш ефективну дорогу соціально-орієнтовану ринкову економіку, на основі якої лише і може побудувати розвинену соціальну державу. У зв'язку з цим, потрібна прискорена модернізація механізмів реалізації державних соціальних функцій відповідно до нових реалій і при орієнтації на збереження раніше досягнутих стандартів та їх розвиток. Характерними рисами соціально орієнтованої ринкової змішаної економіки є розвинена ринкова система відносин у поєднанні з послідовним свідомим державним регулюванням економіки, підприємницький тип економіки та її соціальна орієнтація.

Сучасній Україні потрібна соціальна політика, що поєднує індивідуальні і групові цінності та цілі з колективними, із загальним благом народу. Саме така політика забезпечить поєднання ліберального принципу приватної ініціативи та підприємливості з комунітарними цінностями суспільної солідарності, взаємної соціальної відповідальності громадян, бізнесу, громадських інститутів і держави. Лише така політика може бути насправді публічною, відобразити загальнонаціональні інтереси, що акумулюються владою за умов максимальної гласності, з широкою опорою на громадянське суспільство. Демократизації соціальної політики сприяло б утворення мережі суспільно-державних комісій, рад, комітетів при органах влади всіх рівнів для залучення громадськості і незалежних спеціалістів – експертів до розробки конкретних проблем соціальної політики і здійснення контролю за виконанням прийнятих рішень.

Видається, що всі ці питання мають знайти своє рішення в рамках нової соціальної політики, розрахованої на успішний вихід з тривалої системної кризи, ліквідацію надлишкової нерівності, відродження українського суспільства та його інтеграцію в європейське співтовариство.

У другому підрозділі «*Основні напрями реформування соціальної сфери в Україні*» відзначається, що в критичній ситуації, що склалася, основні зусилля держави України мають бути спрямовані на збереження і відновлення нематеріальних складових суспільного багатства. Поки це завдання не буде вирішено, відтік з країни елітних людських ресурсів і фінансового капіталу продовжуватиметься. З цією метою необхідно переглянути як місце соціальної політики в системі державних пріоритетів, так і її загальну концепцію, а, отже, запропоновані форми і методи реалізації.

Слід пам'ятати, що навіть при збільшенні у ВВП долі державних витрат на соціальну політику до рівня цивілізованих економік, не вдасться забезпечити відповідні масштаби соціальних трансфертів. Спроби виявлення найбільш ефективних, на наш погляд, найменш раціональною стратегією: витрати на трансакційні витрати, пов'язані з ідентифікацією «вірних» адресатів і відстеженням процедури проходження допомоги, значно перекрыють суму реальної допомоги. Не можна не враховувати й того, що отримання додаткового доходу через системи соціальної допомоги і благодійні фонди знижує самооцінку людей, підриває їх упевненість в собі, зводить до принизливого стану об'єктів благодійності, не здатних самостійно потурбуватися про себе і бути корисними суспільству. Повсюдне застосування активних програм соціального захисту (наприклад, громадських робіт) при збереженні прихильності до загальної перерозподільної концепції знімає проблему лише частково, оскільки в більшості випадків створює лише видимість участі.

На даний час соціальна політика України концентрується на двох полюсах вікової концепції. Соціальні зобов'язання відносно літнього населення і стан пенсійної системи були і залишаються у фокусі соціально-економічної політики української держави. Останнім часом значно більше уваги приділяється демографічній групі, що знаходиться на протилежному полюсі – проблемам дітей і дитинства. Тема інвестицій в дітей набуває великої політичної ваги.

Натомість у системі пріоритетів спостерігаємо інше: найуразливішим стає населення середнього (працездатного) віку. Саме на нього покладається основний тягар соціальних витрат щодо підтримки дітей і літніх людей. Саме населення середнього віку залишається на узбіччі соціально-економічної політики. Значна частина чинників впливу на становище працездатного населення, лежить на стороні ринку праці, який сьогодні розвивається виключно під впливом загальної економічної кон'юнктури.

Стає очевидним, що глобальним викликом стало забезпечення загального балансу (демографічного, економічного, соціального, територіального). Пошук такого балансу – не лише можливий, але практично єдина дорога майбутнього розвитку. І йдеться не про окремі соціальні програми або проекти. Це вимога серйозних структурних реформ в економіці та інституційних перетворень в соціальній сфері. До вироблення загальної або хоча би переважаючої позиції з даної проблеми в політичних і експертних колах ще далеко. Проте лише за таких умов українське суспільство може розраховувати на стійке економічне зростання, успішний соціальний розвиток, а отже, на успішну європейську інтеграцію.

У третьому підрозділі *«Гармонізація соціальних стандартів України і європейських соціальних стандартів»* підкреслюється, що наближення соціальних стандартів в Україні до рівня європейських країн є стратегічним завданням держави. Проте якщо вище політичне керівництво держави усвідомлює важливість процесу євроінтеграції для України, то готовність

державного апарату виконувати цю політичну волю викликає сумніви. Для того, щоб Україна наблизилася до європейських соціальних стандартів, потрібні спільні зусилля всіх гілок влади та громадськості. Для вирішення цього найважливішого політичного завдання, окрім вольових зусиль, необхідні реальні програми соціально-економічного розвитку країни, а також наукове забезпечення і суспільна експертиза рішень, що приймаються в соціальній сфері.

Формування державної і суспільної політики зміцнення здоров'я і поліпшення якості життя населення має стати національним пріоритетом. Як свідчить практика, підвищення конкурентоспроможності за рахунок зниження соціальних стандартів не приносить довгострокових результатів. Стійкість розвитку в довгостроковій перспективі базується на інвестиціях в інновації та людські ресурси, на використанні людського капіталу (який стає усе більше значущим чинником виживання на міжнародних ринках), що неможливо без сильної соціальної політики.

Найважливішими з соціальних проблем Україні, що потребують вирішення в контексті євроінтеграції, створення передумов для наближення до ЄС є збільшення доходів населення та розвиток соціальних програм.

У *Висновках до розділу 3* відзначається, що представники практично всіх провідних політичних партій, чисельні експерти здебільшого висловлюються про пріоритетні моделі соціальної політики України, дають розгорнуті оцінки ходу реформ в соціальній сфері. При цьому відчувається певний дефіцит залученості самого суспільства в осмислення і обговорення соціальних пріоритетів, які б повною мірою відповідали очікуванням і потребам різних груп населення. З суспільством не часто обговорюються шляхи реалізації соціальних реформ, їх можлива ефективність і неефективність. Створюється враження, що ця тема дискусії міцно приватизована чиновництвом, роль якого в Україні залишається як і раніше дуже суттєвою.

Сучасна держава повинна гарантувати соціальні права громадян і захищати їх від соціальних ризиків. Одним з головних завдань сучасної соціальної політики має стати не повний переклад відповідальності за добробут на плечі індивіда, а створення трампліну для власної відповідальності.

Одним з найважливіших завдань має стати не боротьба з бідністю як такою (яка існує в будь-якому суспільстві), а запобігання небезпечним тенденціям розширення соціальної виключності (ексклюзії) уразливих груп з нормальної життєдіяльності суспільства, оскільки соціальна ексклюзія з неминучістю породжує бідність.

Стратегія інтеграції України в Європейський Союз – це комплексна соціально-економічна, політична, правова проблема. Її реалізація об'єктивно потребує розширення соціальної і політичної бази підтримки євроінтеграційного курсу. Звідси виникає необхідність створення недержавних інститутів сприяння євроінтеграційному розвитку на рівні об'єднання підприємців, профспілок, громадянських організацій, творчих колективів.

Необхідно використовувати механізми активного залучення регіонів України до формування і реалізації політики інтеграції в структури ЄС.

Здійснення інтеграційних заходів вимагатиме створення механізму цільового фінансування адаптації України до міжнародних стандартів. Фінансування має бути багатоканальним і втілюватися як в державних, так і в місцевих бюджетах, позабюджетних фондах, сприяти залученню коштів вітчизняних підприємців.

Водночас, ефективна євроінтеграція України потребує консолідації внутрішніх зусиль для забезпечення умов стабільного демократичного розвитку суспільства, становлення конкурентоздатної національної економіки, сильної соціальної політики.

Саме соціальні стандарти відображають уявлення суспільства про рівень і якість життя, а сукупність цих уявлень, виражених у вигляді вимог суспільства, і визначає стандарт життя, або соціальний стандарт. Власне, категорія «рівень і якість життя», дозволяє виділити основні напрями соціальної стандартизації з урахуванням уявлень сучасного суспільства про рівень розвитку.

У четвертому розділі **«Механізми реалізації соціально-справедливої соціальної політики України»** розглядаються українська модель соціального діалогу в контексті європейського досвіду та цілі та засоби соціальної політики підприємства.

У першому підрозділі *«Українська модель соціального діалогу в контексті європейського досвіду»* зазначається, що найважливішим механізмом і напрямом розвитку соціальної держави та соціальної політики є соціальний діалог. У економічно розвинутих західних країнах соціальний діалог розглядається як важливий інститут політичної демократії та соціально-трудова відносин, який постійно розвивається. Особливістю країн ЄС є те, що соціальний діалог визнається можливим на національному, територіальному та локальному рівнях. Його форми істотно відрізняються в залежності від інституціонального забезпечення та від рівня, на якому проводяться переговори.

Якщо українську національну (загальнодержавну) модель соціального діалогу розглядати як зафіксований певний досвід з виявленням основних тенденцій (векторів) його розвитку, то сутнісний зміст української моделі можна подати таким чином.

По-перше, специфіка становища, ролі і форм діяльності кожного з суб'єктів системи соціального діалогу. Слід відзначити недостатню структурованість об'єднань українських працедавців, їх низьку соціальну відповідальність. Настільки ж специфічними є український досвід і роль в соціальному діалозі інших його суб'єктів. Професійні спілки мають відносно високу чисельність, більш повно, ніж в інших країнах, представляють права та інтереси працівників. В той же час необхідно відзначити залежність профспілок від працедавців, особливо на рівні підприємств.

По-друге, специфіка українського досвіду полягає в розширювальному тлумаченні сфер суспільних відносин, регульованих на принципах соціального діалогу: це не лише соціально-трудова, але і пов'язані з ними економічні і політичні відносини.

По-третє, недостатня законодавча база української практики соціального діалогу.

Саме стан соціального діалогу є одним з критеріїв реального демократизму в суспільстві. Як діяльність соціальний діалог спрямований на те, аби забезпечити на основі рівноправної співпраці реальну участь найманих працівників, працедавців і держави у формуванні і реалізації соціальної і економічної політики, заснованої на оптимальному балансі інтересів сторін. Демократизм соціально-партнерських відносин проявляється також у розвитку і вдосконаленні економічної демократії, участі трудящих в управлінні виробництвом, розподілі його результатів.

У своїй основі європейський досвід соціального діалогу демонструє успішність забезпечення балансу інтересів найманих працівників і підприємців. Це видається важливим для процесу становлення соціального діалогу і трипартизму в сучасній Україні. Країни Європейського Союзу, які пройшли тривалий шлях від гострої класової боротьби до досягнення соціального миру, знайшли оптимальну форму соціальної співпраці. Вона поступово входить у сферу соціальних відносин українського суспільства.

У другому підрозділі *«Соціальна політика підприємства: цілі та засоби»* відзначається, що соціальна політика на підприємстві означає діяльність працедавців, менеджменту і найманих працівників по задоволенню соціальних потреб, узгодженню соціальних інтересів, реалізації соціальних прав і соціальних гарантій, наданню соціальних послуг, соціального захисту персоналу. Основними напрямками соціальної політики підприємства, що відображують її специфіку, є: політика, спрямована на: підвищення якості життя і добробуту персоналу підприємства; максимальне задоволення потреб і інтересів споживачів; забезпечення довгострокових інтересів суспільства в цілому.

Необхідність забезпечення співробітникам найбільш комфортних умов роботи визнають представники найбільших світових корпорацій.

До засобів здійснення соціальної політики відносяться: фінансові кошти, соціальні виплати, пільги, гарантії і компенсації працівникам, об'єкти соціальної інфраструктури, соціальні програми, соціальне партнерство і колективний договір, трудовий договір.

Ефективна соціальна політика передбачає надання персоналу всіх обов'язкових соціальних послуг, які підприємство повинно надавати відповідно до законодавства. В той же час політика не може бути обмежена лише обов'язковими соціальними послугами. Конкуренція на ринку праці передбачає наявність соціальних послуг, що передбачають залучення нових працівників на підприємство або утримання певним чином тих, хто працює тривалий час.

У *Висновках до розділу 4* на основі аналізу міжнародного і вітчизняного досвіду робиться висновок про те, що лише інвестування в людину, в людський розвиток створює можливості переходу від економіки «ресурсної та індустріальної» до економіки знань, до економіки «щоденної технологічної революції», що вимагає особистих зусиль активних, здорових, освічених громадян. Розвиток потенціалу особистості безпосередньо залежить від доступності і якості освіти, охорони здоров'я, інформації, комунікативних технологій тощо. Розуміння цих завдань і пошук найбільш ефективних форм їх вирішення має стати змістом нової соціальної політики в Україні.

На сьогодні і в країнах Європейського Союзу, і в Україні соціальний діалог виступає як система врегулювання конфліктів у всіх сферах суспільства (включаючи сферу соціально-трудова відносин, що встановлює певні форми взаємин і методи узгодження інтересів суб'єктів соціальної взаємодії (партнерів) і забезпечує конструктивність взаємин, суспільно-політичну і економічну стабільність в країні, що слугує реалізації ідей ненасильства, встановлення культури миру і згоди.

Особливістю українського соціального діалогу є те, що соціальна відповідальність продовжує залишатися орієнтованою на найближче коло стейкхолдерів – державу, власників і персонал. Водночас до цього процесу слід залучати й інші зацікавлені сторони – місцеві співтовариства, територіальні громади, регіони, постачальників, споживачів.

В даний час спостерігається високий рівень варіативності форм соціальної активності, що склалися на окремих підприємствах і в компаніях. На жаль, в Україні необхідність впровадження корпоративної соціальної відповідальності усвідомлюється невеликою кількістю бізнесових компаній.

Кожна українська компанія шукає власні шляхи досягнення балансу між економічною ефективністю і соціальною необхідністю. В Україні форми і методи соціальної відповідальності, прийняті в рамках підприємства (компанії), як і в інших державах пострадянського простору, визначаються особистими перевагами і уподобаннями керівників і власників.

У **висновках** узагальнено результати дослідження. На основі здійсненого аналізу визначено наступне.

Аналіз ступеня розробленості проблеми свідчить, що у науковій літературі є достатня кількість робіт, присвячених формуванню соціальної держави, соціальній політиці, соціальному захисту населення, соціальному діалогу. Відомі також наукові праці щодо загальних питань європейської інтеграції України, інтеграції європейських країн, проблем соціальної політики окремих держав-членів ЄС і наднаціональних інститутів Союзу тощо. Водночас відчутним є брак робіт, у яких вирішення проблем розвитку соціальної сфери пов'язувалося би з перспективами європейської інтеграції України.

В ході наукового пошуку проаналізовані, деталізовані та вдосконалені ключові поняття досліджуваної проблеми, а саме: «соціальна політика»,

«соціальна держава», «суб'єкти соціальної політики», «соціальні показники», «європейські соціальні стандарти», «державні соціальні стандарти» та ін.

Автор доходить висновку, що реалізація соціальних функцій держави здійснюється за допомогою соціальних інститутів на різних організаційних рівнях, якими не обов'язково мають бути державні структури. Однак серед численних суб'єктів соціальної політики ключова роль відводиться саме державі, оскільки інші приватні суб'єкти державної соціальної політики виступають як інститути досягнення поставлених державою цілей і функціонують в рамках, заданих державою. Отже, держава для досягнення своїх цілей діє через багатьох суб'єктів різних видів діяльності, які можуть вважатися суб'єктами державної соціальної політики лише тією мірою, в якій вони забезпечують поставлені державою соціальні завдання.

Дослідження еволюції європейської соціальної політики дозволило зробити висновок, що цілісна соціальна політика Європейського Союзу, яка проводиться з 1989 р., разом з наданням підтримки людям, що потрапили в скрутне економічне становище, включає співпрацю між соціальними партнерами, органами влади різних рівнів, комунітарними інститутами, добровільними громадськими і міжнародними організаціями, окремими громадянами.

Зроблено висновок про те, що розвиток різних форм співпраці держави з приватним бізнесом значно підвищує ефективність механізмів надання суспільних благ в європейських країнах. Здавалося б, головною тенденцією розвитку постіндустріальної економіки був і буде надалі, відхід держави з ряду галузей, де вона в результаті націоналізації або державного регулювання займала ключові позиції. Значний імпульс цьому процесу дали реформи суспільного сектора останніх двох-трьох десятиліть. Проте скорочення масштабів прямої участі держави в господарському розвитку супроводжувалося посиленням її ролі в забезпеченні базових умов розвитку економіки – створенні і підтримці сприятливого для бізнесу клімату, розвитку матеріальної і нематеріальної інфраструктури, сфер освіти і наукових досліджень як ключових джерел зростання економіки, національного багатства, зміцнення конкурентоспроможності.

У одних країнах акцент ставиться на вдосконаленні управління галуззю при вирішальній ролі держави, в інших – на активізації ринкових механізмів. Ці обидва напрями не виключають один одного: вдосконалення управління потрібне і при використанні ринкових механізмів.

Проаналізовано сутність цілісної європейської соціальної моделі, основу якої складають такі цінності, як демократія і права особи, вільна ринкова економіка, рівність можливостей для кожного, благополуччя і соціальна захищеність для всіх, об'єднання і солідарність тощо. Особливістю даної моделі є те, що вона покликана забезпечити захист інтересів різних груп і прошарків суспільства, не обмежуючись підтримкою найбільш знедолених.

В результаті аналізу європейського досвіду надання суспільних благ виявлені його позитивні і негативні сторони.

Як показало дослідження, основною особливістю європейських систем соціального захисту є високий обсяг витрат. Це обумовлено, перш за все, ширшим охопленням, як соціальних ризиків, так і кола осіб, яким надаються відповідні послуги на відміну, наприклад, від США, де державні програми медичного страхування поширюються на вельми обмежене коло жителів, або Австралії, де низький дохід є перешкодою для пенсійного страхування.

Існування соціальних програм, спрямованих на зменшення соціальних ризиків, розглядається більшістю європейців як головний компонент сучасної держави. Можна прогнозувати, що в подальшому пріоритети соціальної захищеності посідатимуть центральне місце в європейському суспільстві.

Відзначаючи високий рівень соціальної захищеності населення ЄС, водночас слід зазначити, що сьогодні Європейський Союз не захищений від зовнішніх впливів і відчуває, зокрема, вплив кризи світової економічної системи. Крім того, перед ЄС стоять завдання зберегти традиційні цінності, які слугують основою європейської ідентичності, і забезпечити нові суспільні потреби. Саме тому Європейська соціальна модель постійно удосконалюється, відображаючи нові реалії суспільного розвитку. Останніми роками в європейських країнах державні витрати на освіту, культуру, охорону здоров'я, соціальне забезпечення значно перевершували витрати на військові цілі (у шість разів), підтримку правопорядку (поліція та ін.), державне управління.

Взаємодія різних інструментів соціальної політики ЄС, організація співпраці по вертикалі, на всіх рівнях дозволяють говорити про спробу створення нової моделі єдиного механізму в галузі реалізації соціальної політики, однак далеко не завжди окремі деталі цього механізму спрацьовують так, як хотілося б керівним органам Співтовариства. Часто доводиться долати бюрократичні бар'єри, національну обмеженість і спроби не відкривати досягнення своїх систем освіти і соціального захисту для партнерів з інших держав-членів, не говорячи вже про представників третіх країн або мігрантів.

У дисертації зроблено висновок, що на даний час загально визнаною є проблема формування активної соціальної бази європейського суспільства, оскільки жодна успішна діяльність в межах Європейського Союзу неможлива без урахування позиції його громадян. Справедливим є твердження про те, що соціальна база потрібна будь-якій державі, будь-якому міждержавному об'єднанню. Саме цим пояснюється популярність таких понять, як соціальна солідарність, соціальне об'єднання, соціальний діалог тощо, які складають засади довгострокової політики Європейського Союзу.

На основі проведеного дослідження стало зрозумілим, що Україна, з одного боку, проявляє розчарування у зв'язку з відсутністю конкретної перспективи вступу в ЄС, з іншого – визнає, що для цього необхідно здійснити ряд найважливіших заходів по реформуванню, у тому числі соціальної сфери. Обґрунтовано, що європейська інтеграція України можлива в тому випадку,

якщо пріоритет орієнтації на Європу розглядатиметься не лише як зовнішньополітичне рішення, але і як важливий стимул і необхідність для внутрішніх реформ, у тому числі у сфері соціальної політики.

Аналізуючи ситуацію в Україні, можна зробити висновок, що з'явилися верстви населення, здатні в сприятливих соціально-економічних умовах до самостійного вирішення своїх нагальних проблем. Але системної політики реформ соціальної сфери, що охоплює всі категорії населення, не простежується, як і не здійснюється в даній сфері ефективного адміністрування. Навряд чи ознакою такого адміністрування можна вважати зростання витрат на базові соціальні потреби для більшості населення. І це в умовах, коли майже дві третини населення насилу «зводять кінці з кінцями».

При формуванні стратегії соціальної політики України необхідно враховувати те, що вона перебуває на особливому етапі розвитку, коли головна проблема – це досягнення стратегічної соціально-політичної стійкості суспільства, пов'язаної з формуванням основи цієї стабільності – масового середнього класу постіндустріального типу.

Особливого значення в цьому сенсі набуває політика, орієнтована на зниження соціальної диференціації доходів. Така стратегія відповідатиме вирішенню завдання зростання мотивації і буде здатною забезпечити консолідацію суспільства, стати істотним чинником вирішення соціально-економічних проблем. Проте пропонуване урядом збільшення соціальних виплат не вирішить проблеми. Натомість дієвими заходами, на думку автора, можуть стати зменшення податкового тиску, спрощення дозвільної системи і створення конкурентоспроможних умов для ведення бізнесу.

При формуванні соціальної політики в Україні слід враховувати такі макроекономічні та інституційні аспекти:

- необхідність розширення ресурсної бази соціальної політики за рахунок зростання економічного потенціалу – кількісного і якісного зростання ВВП, позитивної трансформації структури економіки за постіндустріальним типом, зростання прямих інвестицій у галузі реального сектора, зростання продуктивності праці на основі активної технологічної модернізації і зміцнення зовнішньоекономічних позицій;

- необхідність трансформації міжгалузевої і соціальної моделей розподілу доходів. Проблема полягає в тому, щоб формувати ефективно функціонуючу систему, за якої стимулюється зростання інноваційного сектора високотехнологічних галузей економіки у поєднанні із зростанням людського капіталу.

В українських умовах, коли велика кількість підприємств дотримується стратегії виживання, інститути громадянського суспільства і некомерційний сектор розвинені слабо, поза сферою прямої дії держави немає достатніх ресурсів і стимулів для довгострокових інвестицій у людські ресурси. Тому найважливішим напрямом є розвиток соціальних сфер державного сектора.

Також видається важливим послідовне зміцнення соціальної складової економічної політики і відновлення на цій підставі довіри до держави. Тут в першу чергу необхідні орієнтація на забезпечення ефективної зайнятості, захист слабких партнерів в соціально-трудої сфері, регулювання загальних основ оплати праці, реалізації принципу рівності стартових можливостей через полегшення доступу до якісної безкоштовної освіти на всіх рівнях. Думається, що першим кроком на шляху формування активної соціальної політики має стати кардинальний перегляд бюджетних пріоритетів у бік збільшення соціальних інвестицій і поліпшення загальних умов зайнятості населення. Основними складовими соціальної політики мають бути розвиток трудового потенціалу, інтелектуалізація трудових процесів, сприяння продуктивної зайнятості, забезпечення гідних умов і гідної оплати праці, розвиток соціальної сфери і створення гідних умов життєдіяльності для тих, хто ще або вже не може себе захистити.

Збільшення державних надходжень в основні інвестиційні галузі соціальної сфери відповідно до нормативів національного законодавства, що відповідають в цілому міжнародним стандартам, але що не реалізуються на практиці, дозволить вирішити ряд ключових завдань для досягнення стійкого соціально-економічного розвитку.

По-перше, розширення доступу до освіти і охорони здоров'я забезпечить накопичення людського і соціального капіталу, а також, що не менш важливо, його рівномірний розподіл.

По-друге, з'явиться можливість істотно поліпшити умови зайнятості і підвищити оплату праці в бюджетних галузях, де все ще зосереджено близько 20 % сукупної робочої сили переважно високої кваліфікації.

По-третє, збільшуючи заробітну плату в бюджетних галузях, держава як найбільший працедавець дає імпульс загальному зміцненню позицій кваліфікованої робочої сили на ринку праці, у тому числі і поза рамками бюджетного сектора. Таким чином, будуть запущені механізми поступового подолання соціальної кризи, відновлення довіри населення до держави і створені передумови для нормального цивілізованого розвитку.

Враховуючи, що наближення соціальних стандартів в Україні до рівня європейських країн є стратегічним завданням держави, досліджена проблема гармонізації соціальних стандартів України і європейських соціальних стандартів. Сучасний стан європейської інтеграції України характеризується проблемами адаптації європейських соціально-економічних стандартів на державному і локальному рівнях. Проте доводиться визнати, що допоки соціальні стандарти європейських країн залишаються важко досяжними для України (наприклад, пенсія від 40 % і вище середньої зарплати). Тому на сучасному етапі пріоритетним завданням Уряду України має бути прискорення стійкого економічного зростання і як наслідок євроінтеграція, а не досягнення будь-якою ціною критеріїв для вступу в ЄС.

Проведено порівняльний аналіз відповідності українського законодавства європейським нормам, в результаті якого виявлено, що позитивний досвід європейських країн з питань соціального захисту громадян вже застосовується в Україні і в українській законотворчій практиці, вже широко використовуються напрацювання європейських експертів. В той же час наголошується, що економічно розвинені держави, що зіткнулися з труднощами при забезпеченні загального добробуту за рахунок державної благодійності, змінили свою соціальну політику у бік відмови від мінімальних соціальних стандартів і заміни їх нормами, стимулюючими індивідуальну активність і відповідальність, виключення утриманства. Тому, починаючи з 1980-х років ХХ ст., відбувається інтенсивна заміна принципу розподільної справедливості принципами комутативної справедливості. У цьому напрямі коректує свою соціальну політику і Кабінет Міністрів України.

Саме стан соціального діалогу є одним з критеріїв реального демократизму в суспільстві. Як діяльність соціальний діалог спрямований на те, аби забезпечити на основі рівноправної співпраці реальну участь найманих працівників, працедавців і держави у формуванні і реалізації соціальної і економічної політики, заснованої на оптимальному балансі інтересів сторін. Демократизм соціально-партнерських відносин знаходить відображення також в розвитку і вдосконаленні економічної демократії, участі трудящих в управлінні виробництвом, розподілі його результатів.

У своїй основі європейський досвід соціального діалогу демонструє успішність забезпечення балансу інтересів найманих робітників і підприємців. Саме це видається важливим для процесу становлення соціального діалогу і трипартизму в сучасній Україні. Країни Європейського Союзу, подолавши тривалий шлях від гострої класової боротьби до досягнення соціального миру, знайшли оптимальну форму соціальної співпраці. Вона поступово входить у сферу соціальних відносин українського суспільства.

Процес створення української концепції соціального діалогу відображає значне відставання наукових розробок в цій галузі від потреб соціально-економічної практики. Поява цього терміну, виділення категорії соціального діалогу як предмета вивчення зробило необхідним вирішення проблем, пов'язаних з виявленням природи, сутності, соціальної обумовленості даного явища, чинників його становлення і розвитку в умовах сучасної української дійсності.

На даний час в Україні сформований правовий простір для функціонування системи соціального діалогу. Визначені його суб'єкти, принципи, рівні, завдання і напрями діяльності. Набула масового поширення практика укладення колективних договорів на всіх рівнях.

Аналіз соціальної політики підприємства засвідчив, що її метою є прогнозований соціальний результат на досягнення якого направлена діяльність підприємства. Якщо виходити з визнання людини вищою цінністю, найважливішою метою соціальної політики на підприємстві стає забезпечення

працівникам гідного рівня і якості життя, соціальних прав, справедливої винагороди за трудову діяльність, соціального захисту.

Отже, позитивний розвиток соціальної політики неможливий без активної участі держави. Водночас варто пам'ятати, що українська держава в 1990-х роках стала основним руйнівником соціальної сфери, створюючи довгострокові стратегії всупереч цілеспрямованій соціальній політиці. Вихід з даної ситуації вбачається один: формування виваженої соціальної політики, яка привнесе в сучасну українську державу соціальні засади її розвитку, оскільки лише стабільна соціальна держава може вивести країну на цивілізований шлях розвитку, до європейської інтеграції.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Ярова Л. В. Соціальна політика України в контексті європейської інтеграції: монографія / Л. В. Ярова. – Одеса: Фенікс, 2011. – 320с.
2. Яровая Л. В. Современные социальные проблемы в научных исследованиях отечественных и зарубежных ученых / Л. В. Яровая // Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Том 14. Вип. 13. Соціологія і політичні науки. – Одеса, 2009. – С. 159-167.
3. Ярова Л. В. Нові тенденції соціальної політики у сучасному світі / Л. В. Ярова // Освіта регіону. Політологія. Психологія. Комунікація. – 2009. – № 4. – С. 71-76.
4. Ярова Л. В. Соціальна політика підприємства: мета та засоби / Л. В. Ярова // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – К.: Український центр політичного менеджменту, 2010. – Вип. 19. – С. 155-165.
5. Ярова Л. В. Сучасні теоретико-методологічні підходи до визначення поняття соціальної політики / Л. В. Ярова // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – К.: Український центр політичного менеджменту, 2009. – Вип. 18. – С. 119-127.
6. Ярова Л. В. Україна на шляху до європейських соціальних стандартів: проблеми та перспективи / Л. В. Ярова // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. № 885. Серія: «Питання політології». – Харків, 2010. – Вип. 16. – С. 208-212.
7. Ярова Л. В. Особливості європейської соціальної політики / Л. В. Ярова // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв: наук. журнал. – К.: Міленіум, 2010. – № 2. – С. 176-180.
8. Ярова Л. В. Головні завдання сучасної політики в контексті євроінтеграції України / Л. В. Ярова // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв: наук. журнал. – К.: Міленіум, 2010. – № 3. – С. 199-202.
9. Ярова Л. В. Реформування соціальної сфери як умова європейської інтеграції України / Л. В. Ярова // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 48. – К.: Ін-т держави і права

- ім. В. М. Корецького НАН України, 2010. – С. 634-641.
10. Ярова Л. В. Створення людського капіталу як пріоритет сучасної соціальної політики / Л. В. Ярова // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 49. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2010. – С. 774-780.
 11. Ярова Л. В. Формування системи соціального діалогу як напрямок діяльності сучасної держави / Л. В. Ярова // Нова парадигма: [журнал наукових праць] / Гол. ред. В. П. Бех – Вип. 94. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – С. 197-205.
 12. Ярова Л. В. Понятійний апарат дослідження соціальної політики / Л. В. Ярова // Політологічний вісник. Зб-к наук. праць. – К.: «ІНТАС», 2010. – Вип. 49. – С. 155-163.
 13. Ярова Л. В. Суб'єкти реалізації соціальної політики: взаємодія держави, суспільних і ринкових інститутів / Л. В. Ярова // Всеукраїнський громадсько-політичний і теоретичний журнал «Трибуна», травень-червень, № 5-6. – К.: «Преса України», 2010. – С. 34-36.
 14. Яровая Л. В. Взаимодействие государственных и негосударственных структур в реализации социальных функций / Л. В. Яровая // Актуальні проблеми політики. Зб. наукових праць. – Одеса, 2010. – Вип. 39. – С. 652-659.
 15. Ярова Л. В. Европейская интеграция как стимул реформирования социальной сферы Украины / Л. В. Ярова // Наукове пізнання: методологія та технологія: науковий журнал. – Одеса, 2009. – № 2 (24). – С. 161-166.
 16. Яровая Л. В. Социальные стандарты как ориентиры качественного развития государства / Л. В. Яровая // Науковий вісник Одеського державного економічного університету. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. – Науки: економіка, політологія, історія. – 2010. – № 8 (109). – С. 60-70.
 17. Ярова Л. В. Механізми надання суспільних благ в європейських країнах / Л. В. Ярова // Освіта регіону. Політологія. Психологія. Комунікація: Український науковий журнал, 2010. – № 3. – С. 98-103.
 18. Ярова Л. В. Україна та ЄС: шлях до інтеграції через реформи / Л. В. Ярова // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. № 912. Серія: «Питання політології». – Харків, 2010. – Вип. 17. – С. 217-223.
 19. Ярова Л. В. Соціальна політика Європейського Союзу: етапи розвитку і правова база / Л. В. Ярова // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – К.: Український центр політичного менеджменту, 2010. – Вип. 21. – С. 257-267.
 20. Ярова Л. В. Управління соціальною сферою: проблеми та шляхи вирішення / Л. В. Ярова // Науковий вісник Ужгородського університету. +Серія: Політологія, Соціологія, Філософія, 2010. – Вип. 15. – С. 200-

- 2003.
21. Яровая Л. В. Украинская модель социального диалога в контексте Европейской политики / Л. В. Яровая // Вісник СевНТУ: зб. наук. пр. – 2010. Вип. 112. Серія: Політологія. – Севастополь, 2010. – С. 39-43.
 22. Ярова Л. В. Некоторые аспекты толкования понятия «тероризм» / Л. В. Ярова // Міжнародна наукова конференція професорсько-викладацького і аспірантського складу «Правове життя сучасної України», 5-6 червня 2009 року. – с. 674 – 676.
 23. Ярова Л. В. Орієнтири активної соціальної політики в Україні / Л. В. Ярова // П'яті курасівські читання: Політичний простір України: регіональний вимір (до 70-річчя І. Ф. Кураса). – Київ, 6 жовтня 2009 р. – С. 234 – 236.
 24. Ярова Л. В. Соціальний діалог в Україні / Л. В. Ярова // Шості юридичні читання: Матеріали Міжнародної наукової конференції 22-23 квітня 2010 року. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – С. 350-352.

АНОТАЦІЯ

Ярова Л. В. Соціальна політика як чинник забезпечення європейської інтеграції України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути й процеси. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». – Одеса, 2011.

Розроблено концепцію соціальної політики, яка є виваженою системою пріоритетів, поетапного вирішення соціальних проблем, ефективного використання наявних ресурсів, узгодження зобов'язань держави і реальних можливостей економіки.

Обґрунтовано, що метою соціальної політики європейських країн є розробка і вжиття заходів, протидіючих масштабним соціальним конфліктам і конфронтації.

Запропоновано новий теоретико-методологічний підхід до визначення можливостей розвитку соціальної держави в сучасному українському суспільстві.

Обґрунтовано, що для України перспектива прийняття в ЄС (офіційне підтвердження такої можливості) також має стати стимулом для подальших реформ економіки, державного апарату, соціальної, освітньої систем тощо.

Встановлено, що досягнення європейського рівня демократії, соціально-економічних стандартів, захисту прав і свобод людини відповідає національним інтересам країни і має стати головним пріоритетом реалізації державної політики України. Розроблено українську модель соціального діалогу.

Ключові слова: Європейський Союз, європейська інтеграція, соціальна політика, соціальні стандарти, моделі соціального захисту, соціальний діалог.

АННОТАЦИЯ

Яровая Л. В. Социальная политика как фактор обеспечения европейской интеграции Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени доктора политических наук по специальности 23.00.02 – политические институты и процессы. – Государственное учреждение «Южно-Украинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского». – Одесса, 2011.

Для Украины европейская интеграция является внешнеполитическим приоритетом. Такой выбор в пользу развития европейской цивилизации предусматривает внедрение европейских социальных стандартов, европейских подходов к проблемам взаимоотношений бизнеса и власти, бизнеса и общества. Следовательно необходимо осуществить кардинальные социальные и политические реформы, которые в будущем позволят Украине войти в состав Европейского Союза.

Актуальной для украинской политической науки становится разработка концепции новой социальной политики, способной привнести в общество и экономику необходимую мотивационную энергию человеческого фактора. Это крайне необходимо в условиях, когда страна должна решать трудные проблемы, связанные с социально-политическим реформированием, европейской интеграцией.

Предложен новый теоретико-методологический подход к определению возможностей развития социального государства в современном украинском обществе, суть которого в совмещении понятий «социального государства» и «социального менеджмента» в практике социального обеспечения и защиты.

Разработана концепция социальной политики, суть которой в правильно выстроенной системе приоритетов, поэтапном решении социальных проблем, эффективном использовании имеющихся ресурсов, согласовании обязательств государства и реальных возможностей экономики.

Обосновано, что целью социальной политики европейских стран является разработка и принятие мер, противодействующих масштабным социальным конфликтам и конфронтации.

Доказана все более возрастающая роль внешней политики в социальных преобразованиях, поскольку процесс расширения Европейского Союза является сильным катализатором для политических и социально-экономических реформ в странах, которые добиваются членства.

Обосновано, что для Украины перспектива принятия в ЕС (официальное подтверждение такой возможности) должна стать стимулом для дальнейших реформ экономики, государственного аппарата, социальной и образовательной систем.

Аргументировано, что в целях преодоления трудностей в продвижении к полноправному членству в Евросоюзе главным для украинского общества должно стать признание европейских ценностей – парламентской демократии, разделения властей, жесткого ограничения власти от бизнеса, социального

рыночного хозяйства, соблюдения прав человека – в качестве основополагающих принципов социально-политического развития.

Установлено, что достижение европейского уровня демократии, социально-экономических стандартов, защиты прав и свобод человека отвечает национальным интересам страны и должно быть главным приоритетом реализации государственной политики Украины

На основе анализа современной политической практики показано, что адекватным современной действительности является такое понимание экономической демократии, которое сводится к обеспечению социально оптимальной нормативности рыночной экономики, включая производственную демократию, соблюдение трудового законодательства и коллективно-договорных отношений.

Разработана украинская модель социального диалога: 1) специфика положения, роли и форм деятельности каждого из субъектов системы социального диалога: государства (высокая роль как основного субъекта в формировании социальной политики, как выразителя, представителя и защитника интересов общества в целом); объединений украинских работодателей (недостаточная структурированность, низкая социальная ответственность); профессиональные союзы (с одной стороны, их относительно высокая численность, более полное, чем в других странах, представление прав и интересов работников, с другой стороны, сохраняющаяся зависимость профсоюзов от работодателей, особенно на уровне предприятий); 2) специфика украинского опыта заключается в расширительном толковании сфер общественных отношений, регулируемых на принципах социального диалога: это не только социально-трудовые, но и связанные с ними экономические и политические отношения. 3) недостаточная законодательная база украинской практики социального диалога.

Показано, что основная проблема украинских предприятий заключается в несовпадении ценностей времен советского прошлого и рыночного настоящего. В этих условиях социальная ответственность играет роль адаптационного механизма, дающего возможность бывшим советским предприятиям приспособляться к деятельности в рыночных условиях.

Ключевые слова: Европейский Союз, европейская интеграция, социальная политика, социальные стандарты, модели социальной защиты, социальный диалог.

SUMMARY

Yarova L. Social policy as a factor of European integration of Ukraine. – Manuscript.

Thesis for the degree of doctor of political sciences, specialty 23.00.02 - political institutions and processes.- State Establishment " South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky." - Odessa, 2011.

The concept of social policy that is coherent system of priorities, gradual resolution of social problems, efficient use of available resources, alignment of commitments and actual capabilities of the economy.

Proved that the aim of social policy of the European countries is to develop and implement measures opposing large-scale social conflict and confrontation.

A new theoretical and methodological approach to identify opportunities for development of the welfare state in modern Ukrainian society.

Proved that for Ukraine the prospect of acceptance in the EU (official confirmation of this possibility) should also be an incentive for further reforms of the economy, public administration, social, educational systems and so on.

Established that the achievement of European standards of democracy, socio-economic standards, protection of human rights and freedoms in the national interests of the country and has become a top priority of state policy of Ukraine. A Ukrainian model of social dialogue.

Keywords: European Union, European integration, social policy, social standards, models of social protection, social dialogue.